

Gras is om in te liggen, deel 52

John Bruinsma

Populus nigra - Zwarte populier

Gras is om in te liggen, deel 10, bevatte een lijst van in onze ogen dubieuze vondstmeldingen, met het verzoek aan de lezers/daders om een nadere toelichting te geven. Zou deze niet komen, dan zouden deze meldingen niet worden opgenomen in de te verschijnen Atlas van de Flora van Eindhoven. Zwarte populier was een van deze dubieuze soorten; van deze soort verscheen geen kaartje in de Atlas van de Flora van Eindhoven (Rensen red. 1993).

Er zijn nieuwe waarnemingen van Zwarte populier, maar alvorens daarop in te gaan, even enige theorie om onze lezer mee te laten denken. Volgens de Ecologische Flora - een samenvatting van wat er zo'n beetje over elke soort geweten wordt - is niet echt duidelijk of de Zwarte populier in West-Europa inheems is. "Vermoedelijk maakt of maakte hij in Zuid-Limburgse beekdalen, langs de grote rivieren en aan de binnenduinrand deel uit van de oorspronkelijke flora" ¹⁾.

Volgens Joost Cools is de Zwarte populier vrij algemeen in het fluviaatiele deel van Noord-Brabant en zeer zeldzaam in het aangrenzend Kempisch deel. "Mogelijk is hij hier en daar in het fluviaatiele inheems, elders aangeplant of verwilderd en op diverse plaatsen ingeburgerd". Van belang is verder nog te weten dat de Italiaanse populier (*Populus nigra* cv. *Italica*) in onze regio veel wordt aangeplant. Deze hoogopgaande, slanke vorm is vermoedelijk spontaan ontstaan in Noord Italië. Italiaanse populieren kunnen verwilderen: wortelopslag, een uitgelopen afgebroken tak of iets dergelijks. Katjes en zaailingen worden nooit gevormd omdat van de Italiaanse populier alleen mannetjes bekend zijn. Italiaanse populier - *Populus nigra* cv. *Italica* wordt in onze Atlas 'verwilderd' genoemd; er was èèn vondstmelding midden in Eindhoven (Rensen red. 1993, p. 186).

Verder is altijd handig om te weten hoe een soort is te onderscheiden van zijn nabije verwanten. Dat zijn voor praktische doelen in onze regio *Populus deltoides* (Amerikaanse populier) en de kruising tussen *Populus nigra* en *P. deltoides*: *Populus × canadensis* (Canadapopulier).

	<i>P. nigra</i>	<i>P. × canadensis</i>	<i>P. deltoides</i>
vorm blad	eirond-ruit-vormig	driehoekig	breed driehoekig- eirond
vorm bladvoet	breed wigvormig	recht afgesneden of breed wigv.	recht afgesneden of iets hartv.
behering bladrand wordend	kaal gewimperd,	kaal	blijvend gewimperd
kliertjes aan bladvoet	0	0-2	2-4
steelgallen ²⁾	aanwezig	afwezig	afwezig

Langs Rijn en Waal groeien Zwarte populieren op vele plaatsen. Meestal zie je ze buitendijks, op zandige oevers: jonge en volwassen bomen. Langs de Millingerwaard ken ik een opvallend verschijnsel: jonge boompjes die in rijen staan; geen aanplant maar opslag op verschillende plaatsen uit één lange wortel. Op 25 augustus 1990 vonden we op een excursie van de Grassenwerkgroep van de KNNV bij de Levantkade in Amsterdam op het zandige terrein van gesloopte pakhuizen een jonge *Populus nigra*. Deze is naar het Rijksherbarium geweest. Het was niet duidelijk of dit opslag was (dan kan het ook van Italiaanse populier zijn) of dat het een zaailing was (dan kan het alleen een 'echte' Zwarte populier zijn).

In 1994 vond de woensdagmorgengroep (KNNV-leden van de afd. Eindhoven) tijdens vegetatie-onderzoek een zaailing van een Populier die ik toen niet durfde te benoemen; 27 juli 1994 op de rand van een poel op zand bij Leenderstrijp. Enige ervaring rijker zal het als *Populus nigra* in het Milieu Educatie Centrum worden bewaard.

Dit jaar heb ik (ook) een massa zaailingen van Zwarte populier gezien, zie de fotokopieën:

Fig.1, Fotokopie van kiemplanten van *Populus nigra*; zandige oever van pas gegraven kleigat in de Afferdensche en Deestsche Waarden bij Druten, 4-10-1996;

fig.2. Fotokopie van kiemplanten van *Populus nigra*; zandige oever van uitgebaggerd heideven, Leikesven, Huis ter Heide bij Loon op Zand, 26-9-1996;

- in de uiterwaarden westelijk en oostelijk van Druten; niet op de zandstranden buitendijks, maar op de oevers van oude en nieuwe kleigaten. Voor zover ik gezien heb, stonden de zaailingen allemaal op zand. Tientallen exemplaren;
- op aangebracht kaal zand op een bouwterrein in Houten: 1 ex.
- in de Banen, bij Weert-Eind; rond honderd zaailingen stonden daar op de bodem van een uitgedroogd ven. Planten stonden zowel op zand als op veen; (De Banen is een paar jaar geleden in het kader van natuurherstel geschoond, maar niet overal tot de minerale bodem);
- in het 'plan Lobelia', het Leikesven op het landgoed Huis ter Heide bij Loon op Zand; honderden zaailingen stonden daar op zand langs de rand van een steeds verder droogvallend ven. (Het plan Lobelia was een intensief gebruikt landbouwgebied rond enige vennen. In het kader van natuurontwikkeling is de teeltlaag verwijderd en zijn de vennen opgeschoond).

Zaailingen van *Populus nigra* op de Limburgse- en Brabantse zandgrond? Dat leidt tot vragen:

- dit jaar voor het eerst? Er vallen wel vaker vennen droog!
- alleen maar in de Banen en in het Leikesven?
- overleven zulke zaailingen? Verdrinken ze als de vennen weer vollopen? Zal het nooit niet eens een enkele keer gebeuren, dat kiemplanten hoog genoeg in de oever staan om te kunnen overleven?

In ons Floron-district worden wel vaker Zwarte populieren opgegeven. Navraag levert naast terugkrabbelen (misschien wel verkeerde determinatie) alleen wortelopslag en waarschijnlijke wortelopslag van Italiaanse populier op. Nu zijn er tegenstrijdige ideeën over hoe lang wortelopslag door kan gaan nadat een boom geveld is. Is dat na een jaar of kan dat enige jaren (5? meer?) doorgaan?

Nog een vraag. Langs het Nederlands deel van de Maas komen blijkbaar weinig Zwarte populieren voor³⁾. Dit feit -samen met het prestigekarakter van zo'n soort- leidde er toe dat de Zwarte populier met enig tamtam werd geherintroduceerd. Nu blijkt dit jaar, dat *Populus nigra* goed kan kiemen. Dat heeft hij bewezen langs een rivier (de Waal) en in Limburg (de Banen). Hoe is dat langs de Maas? Aanwezigheid van zaad kan het probleem niet zijn. Als hij niet langs de Maas wil kiemen, wat is daar dan aan de hand? En als je meer Zwarte populier in Limburg wilt, wat kun je dan doen aan de vestigingsomstandigheden? Je zou toch zeggen dat er langs de Maas genoeg zand en grind gegraven wordt dat 'nieuwe oevers' als vestigingsplaats geen probleem is. Is aanplanten dan natuurvijandig korte-termijn succes bejag?

Ook kun je je bezighouden met de vraag of de zaailingen als 'echte' inheemse planten te beschouwen zijn. Ze zijn spontaan gekomen en ze doen het, dat is een aardige definitie van inheems. Maar, stel dat de Italiaanse populier de vader is, dan zijn de planten genetisch anders dan de *Populus nigra* die voor 1750⁴⁾ in Nederland gekiemd zijn. En is dat dan ongewenst? En zo ja, wie wijst dan de echte inheemse *Populus nigra* aan? En om deze vragen verder te compliceren: er bestaan blijkbaar vrouwelijke klonen van *Populus × canadensis*: de variëteit *marilandica* is uitsluitend vrouwelijk. Stel dat die vrouwelijke gameten levert voor onze kiemplanten. Is dat inheems te noemen?

Dan nog namens Bert Maes een vraag: die *marilandica*-variëteit van *Populus × canadensis* maakt loze vrouwelijke katjes. Dat zijn de pluizen waar het in de buurt van Canadassen vol mee kan liggen. Ze heten steriel te zijn. Maar als één op de tienmiljoen nou eens kiemkrachtig zou zijn? Zien wij wel eens kiemen van *marilandica*'s? ⁵⁾ En komt daar wel eens een boom(pje) van?

Noten

- 1). Weeda 1985, p. 81.
- 2). Mondelinge mededeling van Bert Maes. Het gaat om de door bladluizen veroorzaakte steelgal. Deze wordt in het gallenboek (1982, p.238) als volgt beschreven: "De bladsteel is verbreed en spiraalvormig opgewonden, zodat de randen van de windingen tegen elkaar liggen en een ruime galkamer omsluiten. Deze gal kan 10-25 mm lang worden en 7-10 mm breed." Volgens Bert komt de door andere bladluizen veroorzaakte bladgal (gallenboek p. 239) voor op *P. nigra* en vermoedelijk ook op *P. × canadensis*.
- 3). Mondelinge mededeling Bert Maes en Redactie Natuurhistorisch Maandblad, (jan 1991).
- 4). Volgens Boom is de Italiaanse populier rond die tijd in Nederland geïntroduceerd.
- 5). Van alle Canadapopulieren is het degene met de meest wigvormige voet, maar hij heeft kliertjes en de bladrand is -tenminste jong- behaard.

Gebruikte literatuur

- B.K. Boom (1949). Nederlandse dendrologie. Veenman & Zonen, Wageningen.
- Joost M.A. Cools (1989). Atlas van de Noord-Brabantse flora. Stichting Uitgeverij KNNV, Natuurhistorische Bibliotheek nr. 51, Utrecht, p. 319.
- W.M. Docters van Leeuwen (1982). Gallenboek. Bibliotheek Koninklijke Natuurhistorische Vereniging, nr. 29; B.V. W.J. Thieme en cie, Zutphen.
- R. van der Meijden (1996). Heukels1 Flora van Nederland. 22e druk, Wolters-Noordhoff, Groningen.
- R.D. Meikle (1994). Willows and poplars of Great Britain and Ireland. BSBI-handbook no. 4. Botanical Society of the British Isles, London. Redactie NHM (1991). Zwarte populieren terug langs de Maas? Natuurhistorisch Maandblad, 80/5, p. 85.
- Rian Rensen-Bronkhorst (red)(1993). Atlas van de Flora van Eindhoven 1980-1989. KNNV afdeling Eindhoven, Eindhoven.
- E.J. Weeda, R. Westra, Ch. Westra & T. Westra (1985). Nederlandse oecologische flora, deel 1, IVN, VARA en Vewin, Amsterdam.

